CUDES JOURNAL CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Kulakoğlu-Dilek, N. & Dilek, S. E. (2023). Çevre Dostu Bir Anlayış Olarak Aşırı Turizme Karşı Rejeneratif Turizm: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Journal of Current Debates in Social Sciences*, 6(Special Ussue-1), 53-62.

Research Article

Çevre Dostu Bir Anlayış Olarak Aşırı Turizme Karşı Rejeneratif (Yenileyici) Turizm: Kavramsal Bir Değerlendirme

Regenerative Tourism Against Overtourism as an Environmentally Friendly Approach: A Conceptual Evaluation

Dr. Öğretim Üyesi Nur KULAKOĞLU DİLEK
Batman Üniversitesi, Turizm Fakültesi
nurkulakoglu@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-2115-301X

Doç. Dr. S. Emre DİLEK
Batman Üniversitesi, Turizm Fakültesi
s.emre.d@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-7830-1928

DOI: http://dx.doi.org/10.29228/cudes.68729

Article Info

Received: 05.03.2023
Accepted: 10.03.2023

Keywords: Overtourism, regenerative tourism, tourism paradigm

Abstract

This study examines the concept of regenerative tourism as an emerging movement to reduce the negative effects of the tourism industry on touristic destinations, tourists and local people in the short and long term in recent years, and to improve the habit of conscious travel, against human density, environmental and noise pollution, transportation problem and negative tourism experiences, which are expressed as overtourism. The aim of the study is to make a literature review about the 'regenerative tourism' approach, which is still new in the national literature, to compare it with the concept of overtourism and to try to create a conceptual framework. In accordance with this purpose; qualitative research approach is adopted in the study, and the data on the subject were obtained through source and document review.

Makale Bilgisi

Geliş: 05.03.2023
Onay: 10.03.2023

Anahtar sözcükler: Aşırı turizm, rejeneratif turizm, turizm paradigması

Öz

Bu çalışma, aşırı turizm (overtourism) olarak ifade edilen insan yoğunluğu, çevre ve gürültü kirliliği, ulaşım sorunu ve olumsuz turizm deneyimlerine karşı, son yıllarda turizm endüstrisinin kısa ve uzun vadede turistik destinasyonlar, turistler ve yerel halk üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve bilinçli seyahat alışkanlığını geliştirmek üzere ortaya çıkan bir hareket olarak rejeneratif (yenileyici) turizm kavramını incelemektedir. Çalışmanın amacı, ulusal alanyazında henüz yeni olan 'rejeneratif turizm' yaklaşımı ile ilgili bir yazın taraması yapmak, aşırı turizm kavramı ile karşılaştırmak ve kavramsal bir çerçeve oluşturmaya çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda; çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmekte olup, konuya ilişkin veriler kaynak ve doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir.

1. GİRİŞ

Aşırı turizm, son yıllarda özellikle pandemi dönemi öncesinde alanyazında sıklıkla tartışılan ve gerek ulusal gerekse uluslararası medyada kendine yer bulan bir kavram olarak dikkat çekmektedir. 2017 yılında ortaya çıkan kavram farklı tanımlamalara sahip ve halen pek çok farklı yoruma da açıktır (Koens, Postma ve Papp, 2018; Milano, Novelli ve Cheer, 2019). Birçok yazar aşırı turizm kavramını yoğun turizm faaliyetlerinden olumsuz etkilenen destinasyonlara atfen kullanmaktadır (Goodwin, 2017; Benner, 2020). Aşırı turizmden etkilenen destinasyonlarda sosyal ve ekonomik adaletsizlikler, yaşam kalitesinde düşüş, stres gibi pek çok olumsuz sonuç doğrudan yerel halka etki etmekte ve yerel halkın turizme, turiste, karar vericilere ve diğer turizm paydaşlarına yönelik direnç göstermesine neden olmaktadır (Dodds ve Butler, 2019; Butler, 2020; Volo, 2020). Bu durum yerel halkın kızgınlık, öfke, yok sayılma gibi çeşitli duygular ile hareket etmesine ve özellikle turistler ile çatışmasına evrilerek o destinasyon için sürdürülebilirlik ilkesinin ortadan kalkması sonucunu doğurmaktadır. Öyle ki Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) aşırı turizmi; "yerel halkın algılanan yaşam kalitesini ve/veya ziyaretçi deneyimlerinin kalitesini olumsuz yönde ve aşırı derecede etkileyerek destinasyona bütünsel anlamda zarar veren turizm" şeklinde tanımlamaktadır (DTÖ, 2018). Tam da bu noktada bir çözüm yolu olarak hem yerel halkın refahına ve gelişimine odaklanan hem de turistin deneyimini zenginleştiren birbiriyle bağlantılı iki kavram ön plana çıkmaktadır: 'sürdürülebilir turizm' ve 'rejeneratif (yenileyici) turizm'. Bilindiği üzere sürdürülebilir turizm 80'li yıllardan bu yana tartışılan bir felsefe ya da ilkeler bütünü olarak kavramsallaştırılmaktadır (Norton, 2005). Ekonomik, sosyal ve fiziksel çevrenin bir bütün olarak ele alınması gerekliliğine ya da başka bir deyişle turizmden elde edilen ekonomik faydanın sosyal ve fiziksel çevre ile denge içerisinde olmasının önemine vurgu yapan sürdürülebilir turizm, özellikle Covid-19 pandemisiyle birlikte bir başka kavramı da içerisinde barındırmaya başlamıştır (Cave ve Dredge, 2020). Rejeneratif turizm olarak ifade edilen bu kavram, sürdürülebilir turizmin bir sonraki adımı olarak nitelendirilebilir. Nitekim küresel ölçekte sürdürülebilir turizm modellerinin geliştirilmesine yönelik artan çabalar bir küçülme paradigmasının turizmin olumsuz etkilerini azaltmak adına daha faydalı olduğunu ortaya koymaktadır (Duxbury, Bakas, Vinagre de Castro ve Silva, 2021). Söz konusu küçülme paradigması ise beraberinde rejeneratif turizm kavramının ortaya çıkmasına ve kavramın sürdürülebilir turizm amaçları ile daha uyumlu bir turizm paradigmasına evrilmesine yol açmıştır (Bellato, Frantzeskaki ve Nygaard, 2022). Bu çalışmada, sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik eleştiriler sonucunda sürdürülebilir turizmin bir sonraki adımı ya da yeni bir sürdürülebilir turizm paradigması olarak adlandırılan rejeneratif turizmin, destinasyonlardaki aşırı turizm faaliyetlerine yönelik bir çözüm olup olmadığı tartışmaya açılmaktadır. Bu yönüyle derinlemesine kavramsal bir inceleme gerçekleştirilmiş olup, aşırı turizme karşı rejeneratif turizm paradigmasının önemi üzerinde durulmuş ve bu doğrultuda söz konusu paradigma tüm yönleriyle değerlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Aşırı Turizm (Overtourism)

Küresel olarak etkisi her alanda hissedilen teknolojik dönüşümler ve gelişen kitle iletişim araçları, artan sosyal medya kullanımı, yeni iş modelleri gibi birçok nedenden dolayı uluslararası turizm hareketliliği artmış, 2019 yılında dünya genelinde 1,5 milyar turist hareketliliği kaydedilmiştir (DTÖ, 2022). Covid-19 pandemi sürecinden kaynaklanan seyahat kısıtlılıkları, savaşlar, ekonomik krizler gibi beklenmedik olayların sonrasında insanlar, fiziksel olduğu kadar ruhsal ve zihinsel olarak da rahatlayabilmek için turizm faaliyetlerine katılsalar da 2020 ve 2021 yılı turizm hareketliliği 400 milyon kişi civarında seyretmiştir (DTÖ, 2022). Covid-19 pandemi sürecinde zorunlu olarak uzun süreli yaşanan hareket kısıtlılığı, normalleşme adımlarıyla birlikte tüm dünyada turizm hareketliliklerini olumlu yönde etkilemiş olsa da halen 2019 yılı seviyelerine ulaşılamadığı, toparlanmanın ise tam anlamıyla 2024 yılından itibaren gerçekleşebileceği ifade edilmektedir (DTÖ, 2023). Bu noktada ortaya çıkan temel soru ise turizm sektörünün küresel ölçekte salt ekonomik araçsallığı önceleyen kitle turizmine yeniden dönmesinin gerekli olup olmadığıdır. Nitekim özellikle pandemi dönemi öncesinde artan turizm hareketliliğiyle birlikte, kimi popüler destinasyonlarda aşırı talepten kaynaklanan turistik yoğunlaşmaların başladığı bilinmektedir (Capocchi, Vallone, Pierotti, M. ve Amaduzzi, 2019). Söz konusu yoğunluk, destinasyonların fiziksel ve sosyal taşıma kapasitelerinin aşılmasına yol açarak destinasyonlarda fiziksel ve sosyo-kültürel çevre üzerinde olumsuz etkiler

yaratmış, yerel halk ile turistler arasında çatışmaya neden olmuş ve böylelikle hem yerel halkın yaşam kalitesini hem de turistlerin memnuniyet düzeyini azaltmıştır (Perkumienė ve Pranskūnienė, 2019).

Aşırı turizm kavramı şehirler, plajlar ve doğal parklar dâhil olmak üzere dünya çapında birçok popüler destinasyonu etkileyen ve büyüyen bir sorunu ifade etmek üzere ilk olarak 2016 yılında kullanılmıştır (Insch, 2020). Aşırı turizm, bir destinasyondaki turist yoğunluğu ile ortaya çıkan ve beraberinde yerel topluluk, kültür, çevre ve ekonomi üzerinde olumsuz etkilere yol açan bir olgu şeklinde tanımlanmaktadır (Goodwin, 2017). Aşırı turizmin ortaya çıkışının temel nedenlerinden biri, seyahat talebinin artması ve seyahati birçok insan için daha uygun fiyatlı ve erişilebilir hale getiren düşük maliyetli uçuşların yaygınlaşmasıdır (Capocchi vd., 2019). Bununla birlikte birçok destinasyonun ziyaretçi sayılarında ciddi artışlar yaşanmış ve bu da aşırı kalabalığa, tıkanıklığa ve yerel kaynaklar üzerinde baskıya yol açmıştır. Barselona (İspanya), Venedik (İtalya), Santorini (Yunanistan) gibi pek çok popüler destinasyon aşırı turizme yönelik yerel halkın tepkileri ile karşı karşıya kalmıştır (Bourliataux-Lajoinie, Dosquet ve del Olmo Arriaga, 2019; Goodwin, 2021; Azzahra ve Nugrahani, 2022).

Aşırı turizmin olumsuz etkilerinin belirlenmesi destinasyonların sürdürülebilirliği adına son derece önemlidir. Yerel halk için kiraların ve emlak fiyatlarının yükselmesi, buna bağlı olarak o destinasyonda yaşayan kişilerin kendi topluluklarında yaşamalarının zorlaşması, ulaşım, hastaneler, yerel yönetimler ve okullar gibi yerel altyapı ve hizmetler üzerinde taşıma kapasitesine bağlı baskıların artması olumsuz etkiler içerisinde yer almaktadır (Milano vd., 2019). Ayrıca, aşırı turizm yerel kültür ve yaşam tarzı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olarak, bölge sakinlerinin kendi topluluklarının/kültürlerinin turistler tarafından istila edildiğini ve geleneksel yaşam biçimlerinin tehdit edildiğini hissetmelerine yol açabilmektedir. Söz konusu örnekler, aşırı turizmin sosyo-kültürel çevre üzerinde yaratmış olduğu sonuçlar şeklinde değerlendirilmektedir. Aşırı turizmin yaratmış olduğu bir diğer olumsuz etki de fiziksel çevre üzerindedir. Kitle turizmine bağlı aşırı turizm hareketleri, o destinasyonun sahip olduğu doğal yaşam alanlarının yok olmasına, kirliliğe ve doğal kaynakların tükenmesine yol açmaktadır (Koens vd., 2018). Gerek sosyo-kültürel çevre gerekse fiziksel çevre üzerinde ortaya çıkan olumsuz sonuçlar, o destinasyonun ekonomik çevresini de doğrudan etkilemektedir. Bazı destinasyonlarda, turistik yoğunlaşmaya bağlı aşırı turizm hareketleri enflasyonist baskılar yaratarak mal ve hizmet fiyatlarında artışa neden olmakta, bu durum yerel halkın kendi toplumlarında yaşamalarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, turistlerin talebini karşılamakta zorlanabilecekleri ve daha büyük, uluslararası şirketlerin rekabetiyle karşılaşabilecekleri için yerel işletmeler üzerinde baskıya yol açabilmekte, işletmeler hizmet talebini karşılamak için düşük ücretli, geçici personel kiralayabileceğinden, aşırı turizm yerel işçilerin emeklerinin sömürülmesine de neden olabilmektedir (Benner, 2019). Kısacası aşırı turizm destinasyonlardaki sosyo-kültürel, fiziksel ve ekonomik çevre üzerinde bütünsel bir tahribat yaratabilmekte ve destinasyonun sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Aşırı turizmden kaynaklı sorunları ortadan kaldırabilmek ve destinasyon üzerindeki tehdidi azaltabilmek ise aşırı turizmin kontrol altına alınabilmesi ile mümkündür. Bu doğrultuda destinasyonların ziyaretçi sayısını yönetmesi ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını hayata geçirmesi önem teşkil etmektedir. Bu kapsamda ziyaretçi sayısına sınır koymak, destinasyon vergisi, alternatif ulaşım türlerinin teşvik edilmesi ve yerel işletmelere/topluluklara yönelik inovatif desteklerin verilmesi gibi önlemler alınabilir (Nepal ve Nepal, 2021; Żemła ve Szromek, 2021). Bununla birlikte turistlerin sürdürülebilir konaklama alternatiflerine ve aktivitelerine yönlendirilmesi, yerel kültüre ve çevreye saygı duyarak sorumlu davranış sergilemelerinin sağlanabilmesi ve seyahatlerinin yaratabileceği her türlü olumsuz etkiye dikkat çekilmesi de alınabilecek önlemler olarak ifade edilmektedir (Remenyik, Barcza, Csapó, Szabó, Fodor ve Dávid, 2021). Ayrıca yoğun olmayan/sezon dışı seyahatler teşvik edilerek, turist akışının daha uzun bir süreye yayılması ve yerel kaynaklar üzerindeki baskının azaltılması sağlanabilir. Öyle ki bu durum otantik deneyim arayışındaki turistler için de o destinasyonda yaşayacakları deneyimin kalitesini artırabilecek ve yerel halk – turist çatışması azaltılabilecektir. Destinasyonların aşırı turizmi yönetmek için kullanabileceği başka bir strateji de alternatif destinasyonları teşvik etmektir. Bu strateji, seyahat talebini yaymaya ve popüler destinasyonlar üzerindeki baskıyı azaltmaya yardımcı olurken, destinasyonlar için turizm talebini çeşitlendirmenin ve farklı türde gezginleri çekmenin bir yolu da olabilecektir. Bu doğrultuda destinasyon yönetimi organizasyonları (DMO), aşırı turizm hareketlerini kontrol altına almada çok önemli bir rol oynamaktadır (Eckert, Zacher, Pechlaner, Namberger ve Schmude, 2019). DMO'lar, bir

destinasyonda turizmi teşvik etmek ve yönetmekten sorumludur ve ziyaretçi sayılarını yönetmek ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmek için stratejiler uygulayabilmektedirler. Bununla birlikte DMO'ların turizmin planlanması ve yönetiminde yerel topluluklar ve diğer tüm paydaşlarla ilişki kurması da önemlidir. Söz konusu ilişki, turizmin faydalarının tüm paydaşlar tarafından paylaşılmasını ve aşırı turizmin olumsuz etkilerinin en aza indirilmesini sağlamaya yardımcı olmaktadır (Zacher, Pechlaner ve Olbrich, 2019). Böylelikle hem turistler hem de bölge sakinleri için faydalı olabilecek, destinasyonda bir sahiplik, aidiyet ve gurur duygusu oluşturma konusunda etkili olacaktır (Mihalic ve Kuščer, 2022). Alınması gereken tüm bu önlemler, destinasyonların aşırı turizm hareketlerini bütünsel bir bakış açısıyla yerel halkın hayat kalitesini önceleyen ve geliştirebilen/yenileyebilen bir paradigmaya ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır.

2.2. Rejeneratif (Yenileyici) Turizm

Sözlük anlamı ile rejenerasyon; bir şeyin büyümesi veya yeniden büyümesi eylemi olarak tanımlanmaktadır (Cambridge, 2023). Bu tanımdan yola çıkarak rejeneratif turizm, bölgenin veya çevrenin büyümesini veya yeniden büyümesini sağlayan yenileyici seyahat biçimi olarak basit bir şekilde tanımlanabilir. Ancak rejeneratif turizmi yalnızca bu tanımlama ile açıklamak ya da tam olarak ne olduğunu anlatmak yetersiz kalacaktır. Rejenerasyon ya da diğer bir ifadeyle yenilenme, hayatımızın herhangi bir alanına uygulayabileceğimiz bir pratik olduğu gibi, salt yeşil ya da sürdürülebilir olmak değil, yeni bir zihinsel model, dil ve düşünme çerçevesi ile yaşama bütüncül bir yaklaşımı/paradigmayı ifade etmektedir. Burada yenilenme, zihinsel, fiziksel, duygusal, ruhsal, kültürel, sosyal, çevresel ve ekonomik olarak gerçekleşmektedir (Bellato vd., 2022: 17).

Yıllar içerisinde insan ve doğa arasındaki ayrım artmış, insanın doğaya hükmettiği ve doğanın rolünün ekonomik zenginlik yaratmak için bedava kaynak sağlamak olduğu şeklinde bir paradigma güçlenmiştir. Ancak tüm gezegeni etkileyen çevresel krizlerdeki artış doğanın artık bu rolünü bıraktığını ve bir paradigma değişiminin zaruri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda rejeneratif turizm, seyahat ve turizmi anlama ve hareket etme biçimimizde ontolojik bir değişim yaratarak, insanların doğadan ayrı değil, onun bir parçası olduğunu, seyahat ve turizmin insanlara, destinasyonlara ve doğaya fayda sağlaması gerektiğini, sosyal ve ekolojik sistemlerin uzun vadeli yenilenmesini ve gelişmesini destekleyerek turizm faaliyetlerine karşı bütünsel bir bilincin gelişmesini amaçlamaktadır (Pollock, 2012; Bellato vd., 2022; Dredge, 2022). Diğer bir ifadeyle yenileyici turizm, turizm sistemlerinin ve ana bileşenlerinin rollerinin sosyo-ekolojik sistemlerin sürdürülmesine ve yenilenmesine nasıl katkıda bulunabileceğini açıklamaya çalışmaktadır.

Turizm bağlamında ilk kez Owen (2007a, 2007b) tarafından kullanılan ve 2011 yılında Pollock (2012) tarafından 'bilinçli seyahat' olarak ifade edilen rejeneratif turizm, yalnızca çevre ve yerel topluluklar üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmeyi değil, aynı zamanda doğal ve kültürel kaynakların yenilenmesine aktif olarak katkıda bulunmayı amaçlayan bir turizm türü olarak tanımlanmıştır. 2015 yılı sonrası uluslararası yazındaki kavramsal çalışmalar artmaya başlamış, mimari, tarım, ekonomi ve işletme alanlarının yanında turizm bağlamında da rejeneratif konulu çalışmalar artmıştır. Covid-19 pandemisi ile turizmi yeniden düşünme çağrıları turizm akademisyenlerinin rejeneratif turizm çalışmalarına daha fazla yoğunlaşmalarına neden olmuştur (Ateljevic, 2020; Cave ve Dredge, 2020; Cheer, 2020; Bellato vd., 2022) Bazı yazarlar da rejeneratif turizmi sıklıkla birbirleri ile karıştırılan sürdürülebilir turizm, sorumlu turizm, eko turizm gibi diğer turizm biçimleri ile karşılaştırmışlardır (Çakar ve Uzut, 2020; Dwyer, 2017). Turizme yönelik bu niş yaklaşım, sosyal, ekonomik ve çevresel sistemlerin birbirine bağlı olduğunu kabul etmekte ve turistler, yerel halk ve ziyaret edilen destinasyon arasında sürdürülebilir ve karşılıklı yarar sağlayan ilişkiler yaratmayı amaçlamaktadır (Hes ve Coenen, 2018). Rejeneratif anlayışa göre turizm, bir bölgede bulunan doğal, sosyal ve kültürel kaynakları korurken aynı zamanda bu kaynakların yenilenmesine de katkıda bulunmaktadır. Rejeneratif turizm, turizm faaliyetlerinin doğal ve toplumsal çevreye olumlu etkilerini maksimize etmeyi amaçlayarak, turizm sektörünün çevre dostu bir anlayış olarak dönüşmesine yardımcı olmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, turizm faaliyetlerinde enerji tasarrufu sağlanması, atıkların azaltılması ve geri dönüşümün teşvik edilmesi gibi önlemleri de içermektedir.

Rejeneratif turizm; insanın doğal çevre ve yerel halk üzerinde sebep olduğu olumsuz etkilerin azaltılması anlayışına dayanmaktadır. Bu da ancak seyahat edecek kişilerin bilinçli tercihleri ile gerçekleşebilecektir. Söz konusu bilinçli seyahat, yalnızca çevresel duyarlılığı değil, bilinçli tüketim ve yerel halka saygı gibi unsurları da içermektedir. Glusac (2020) da, rejeneratif turizmin, ziyaret

edilen bölgeyi ziyaret edilmeden önce olduğundan daha iyi durumda bırakan bir anlayış olduğunu ifade etmektedir. Bu kapsamda önemli örnekler de giderek yaygınlaşmaktadır. Örneğin 2020 yılında Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) danışmanlığında bir araya gelen altı sivil toplum kuruluşu Turizmin Geleceği Koalisyonu'nu oluşturmuş ve küresel turizm endüstrisini daha rejeneratif bir geleceğe yönlendirmeyi amaçlayarak 13 yol gösterici ilkeden oluşan bir liste yayınlamıştır (Futureoftourism, 2020). Bu ilkeler arasında; destinasyon yönetiminde iş birliği çağrısı, nicelik yerine kalitenin seçilmesi, adil gelir dağılımı talebi, turizm yükünün azaltılması ve iklimsel etkilerin azaltılması gibi doğanın ve tarihin korunmasını teşvik eden, destinasyonlardaki yerel topluluklara fayda sağlayabilecek ve sorumsuz uygulamaların önüne geçilebilecek önlemlere yer verilmektedir.

Rejeneratif anlayışı benimseyen Yeni Zelanda ve Hawaii gibi destinasyonlar, turizm sektöründeki başarılarını salt ziyaretçi sayılarıyla değil, aynı zamanda yerel halkın mutluluğu ile de ölçmektedir. Yeni Zelanda bu durumu "Tiaki sözü" ile korumaya almıştır. Tiaki sözü, şimdi ve gelecek nesillere özen gösterme taahhüdü olarak insanları, destinasyonu, kültürü ve doğayı koruyucu bir işlev görmektedir (Tiaki Care, 2018). Bir diğer örnek olarak İtalya'nın Venedik kenti, 1 Ocak 2022 yılından itibaren günübirlik ziyaretçilerden giriş ücreti (12 dolara kadar) almaya başlayarak, tarihsel olarak yılda 30 milyon civarında ziyaretçinin geldiği destinasyonda artan plastik kirliliği, konut piyasasındaki arz düşüşü ve yerel kültürün tehdit altında olması gibi sonuçlara yol açan aşırı turizmin önüne geçme sözü vermiştir (CNNTravel, 2020).

Rejeneratif turizmin önemli yönlerinden biri destinasyona 'geri verme' fikridir. Bu durum; yerel koruma ve geliştirme projelerini desteklemek, kültürel değişim programlarına katılmak veya seyahat ederken kişinin kendi çevresel ayak izini azaltmak için çaba sarf etmesi gibi birçok şekilde olabilmektedir (Becken ve Kaur, 2021). Bu bağlamda önemli örneklerden biri, turistlerin doğal alanlar üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirme amacıyla sorumlu açık hava rekreasyon uygulamalarını teşvik eden "Leave No Trace/İz Bırakma" programıdır. Bu program, seyahatin önceden planlanması ve gerekli hazırlıkların yapılması, dayanıklı arazilerde seyahat ve kamp yapılması, atıkların uygun şekilde atılması, alanların bulunduğu gibi bırakılması, kamp ateşi etkilerinin en aza indirilmesi, vahşi yaşama saygı duyulması ve başkalarına karşı düşünceli olunması gibi yedi temel ilke çerçevesinde oluşturulmuştur (Leave No Trace, 2023)

Rejeneratif turizmin bir diğer yönü de ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğe odaklanmaktır (Cave ve Dredge, 2020). Bu yaklaşım, yerel işletmelerin ve toplulukların desteklenmesini ve ekonomik faydaların tüm paydaşlar arasında eşit ve adil dağılımının teşvik edilmesini içermektedir. Örneğin, eko-turizm girişimleri, yerel ekonomiyi canlandırmaya ve uzun vadeli istihdam fırsatları yaratmaya yardımcı olan yerel iş gücünün kullanılmasına ve yerel konaklama tesislerinin ve tur operatörlerinin kullanılmasına öncelik verilmesidir (Owen, 2007a). Rejeneratif turizm ve seyahat, destinasyonların daha yaratıcı ve dayanıklı hale gelmesi ve bunun yanında refahı da artıran bütünsel bir yaklaşım sunmaktadır (Duxbury vd., 2020). Bugüne kadar turizmin olumsuz etkilerini azaltmanın bir yolu olarak savunulan sürdürülebilirlik kavramına karşın rejeneratif turizm, çeşitli faktörlere hızlı bir şekilde tepki veren ve hızla dönüşen turizm sektörü için daha sorumlu bir anlayış geliştirmeye öncülük etmektedir.

Genel olarak rejeneratif turizm, turizmin tüm elemanları ile sosyal, ekonomik ve çevresel sistemlerin birbirine bağlılığını tanıyan ve destinasyonlar ve toplulukları üzerinde olumlu, uzun vadeli etkiler yaratmayı amaçlayan bütüncül bir turizm yaklaşımını temsil etmektedir (Becken ve Kaur, 2021; Bellato vd, 2022). Bu nedenle yukarıda bahsedilen yönlerinin yanında rejeneratif turizm, kültürel alışveriş ve karşılıklı anlayışın önemini de vurgulamaktadır. Öyle ki seyahatin temel amaçlarından biri, sosyal ilişkiler kurmak, yeni kültürleri öğrenmek ve yeni sosyal beceriler geliştirmektir (Filep, 2014). Rejeneratif turizm biçiminde turistler ve ev sahibi topluluklar arasındaki anlamlı etkileşimler teşvik edilerek, farklı kültürler ve yaşam biçimleri arasında karşılıklı anlayış, saygı ve takdir amaçlanmaktadır. Ayrıca topluluklar turizmin kendilerini ve çevrelerini nasıl etkilediği konusunda daha fazla kontrole ve daha büyük bir paya sahiptir (Pollock, 2019). Bu bağlamda yarının turizmi olarak görülen rejeneratif turizmin yerel topluluklara dayandığını söylemek mümkündür. Geleneksel anlayışta turizm toplulukları şekillendirir ancak rejeneratif turizmde topluluklar turizmi şekillendirmektedir. Yerel halkın birlikte çalışarak geliştiği ve evi gibi sahiplendiği bir bölgeye gelen ziyaretçiler de kendilerini evinde hissedebilecek ve bu duyguyla deneyimlerini zenginleştirebileceklerdir (Pollock, 2019). Rejeneratif turizm aynı zamanda yerel üretim ve tüketim

kullanımını da teşvik etmektedir. Bu durum, turizm faaliyetlerinin yerel ekonomiye katkısını artırdığı gibi yerel toplulukların da turizm faaliyetlerinden yararlanmalarını sağlamaktadır.

Belçika'nın kuzey bölgesinde yer alan Flanders'ı temsil eden turizm organizasyonu VisitFlanders, Avrupa'nın hızla büyüyen turizm ekonomisinin neden olduğu gelecekteki tehditlere ve aşırı turizm endişelerine karşı daha sürdürülebilir ve akıllı bir seyahat yaklaşımını teşvik etmek için 2018 yılında 'Yarına Seyahat' projesi ile rejeneratif turizm anlayışına geçiş yapmıştır (VisitFlanders, 2019). Örneğin VisitFlanders'da, taşıma kapasitesi 'bakım kapasitesi' olarak tanımlanmakta ve bu kapasiteyi de yerel halk belirlemektedir. Yalnızca turist memnuniyetine odaklanan anlayışın yerine her iki yılda bir yerel halkın turizme karşı duyarlığının ne olduğu, duygularının olumlu veya olumsuz yönde değişip değişmediği ve nedenleri araştırılmaktadır. Bu durum turizmin yalnızca rakamlardan ibaret sayısal bir hedef olmasının önüne geçerek, yerel halka, girişimcilere ve kültürel mirasa somut fayda sağlayan niteliği yüksek bir turizm faaliyetine dönüşümü sağlamaktadır.

Rejeneratif turizmin eko-lüks bir seyahat biçimi olarak tanımlanması yalnızca ekonomik anlamda değil, kişiye sunduğu yerel odaklı, otantik, yenileyici ve dönüştürücü ancak aynı zamanda sürükleyici deneyimlerle de ilgilidir. Örneğin aynı adı taşıyan Rejenerative Travel turizm şirketi, bu tür seyahatleri teşvik etmek için Dünyanın farklı yerlerinde sahil ya da orman evi, safari kampı, çadır, çiftlik ve lüks olanaklar da dahil olmak üzere 45 farklı konaklama portföyüne sahiptir (Regenerative Travel, 2023). Buralarda yapılan konaklamalar, öncelikle doğal ve tarihi alanların korunması amacını taşımaktadır. Ayrıca yerel ekonomiye anlamlı bir katkıda bulunan özel deneyimler yaratmaya odaklanılmaktadır. Turistler de gittikleri birçok yerde yiyeceklerini kendileri yetiştirmekte, kaçak avlanma veya erozyonla mücadele etmekte ya da ruhsal yenilenme için inziva kamplarına katılabilmektedirler. Rejeneratif turizmin önemli bileşenlerinden biri olan ziyaretçiler, değişimin gerçekleşebilmesi için önemli bir paya sahiptirler. Seyahat edilen yere dikkat edilmesi, ulaşım biçiminin karbon ayak izi yaratmayacak şekilde seçilmesi, yerel işletmelere öncelik verilmesi, konaklama için eko sertifikaların kontrol edilmesi, seyahat boyunca çevreye ve yerel topluluklara saygılı olunması oldukça önem arz etmektedir (Joe, 2020).

Rejeneratif turizm ve 'daha iyisini inşa etme' fikri, seyahat etmenin yeni bir yolu olarak giderek daha fazla dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, yerel halkı tüm turizm karar süreçlerine dahil etmek, çevresel uygulamaları yalnızca korumaya değil iyileştirmeye de yönelik gerçekleştirmek, küreselden önce yereli öncelemek ve desteklemek, toplumun, kültürün ve çevrenin genel refahına katkıda bulunmak gibi birçok faydası olan yeni bir yaklaşımın varlığı, aşırı turizm gibi kaynakları tüketen ve gezegene yıkıcı etkileri olan uygulamaları terk etmek için önemli bir kapı aralamaktadır.

3. YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmekte olup, konuya ilişkin veriler kaynak ve doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Nitekim kavramlar, herhangi bir disiplin için bilimsel bilginin veya teorik çerçevelerin temel yapı taşlarıdır (Aydan, 2018, s. 552). Kavram analizi ise, özellikle kavramlar hakkında bilgi birikimine katkıda bulunabilecek bir yöntem olarak pek çok farklı disiplinde kullanılmaktadır. Bir kavramı daha iyi anlayabilmek, içselleştirebilmek, netliğe kavuşturmak, tanımlamak ve anlamlandırmak, ilgili yazının gelişimine katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. (Henneman, Lee ve Cohen, 1995; Risjord, 2009; Nuopponen, 2010).

Bu çalışma, yenileyici turizm olarak da ifade edilen rejeneratif turizm yaklaşımı ile dönüşen turizm paradigmasını ve bu yaklaşımın turizm sektörü açısından dönüştürücü potansiyelini incelemeyi ve kavramsal bir netlik sağlamayı amaçlamaktadır. Öyle ki sektörel temsilciler ve araştırmacılar arasında rejeneratif turizmin artan popülaritesi, net bir kavramsal çerçeve için gerekliliği göstermektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel sorusu; aşırı turizme karşı çevre dostu bir anlayış olarak ortaya çıkan rejeneratif turizmin kavramsal çerçevesi nedir ve turizmi dönüştürücü potansiyelleri nelerdir? olarak ifade edilebilir. Araştırmada özellikle kavrama ilişkin mevcut alan yazının kapsamını incelemek, yaşanan paradigma değişimi ile yenileyici uygulamaların kavramsal ve felsefi öncüllerini belirlemek, dünyadan örnekler ile mevcut uygulamaları değerlendirmek amaçlanmıştır.

4. SONUÇ

Bilindiği üzere turizm, özgeci ve toplulukçu bir yapıdan ziyade hedonistik bir faaliyettir. Dolayısıyla turizm faaliyetlerine katılanların önemli bir kısmı, mevcut andaki hazza odaklanan turizm deneyimlerini tercih etmektedir. Hazcı ve salt deneyim odaklı bu turizm paradigması ise beraberinde çeşitli sorunları doğurmaktadır. Özellikle popüler destinasyonlarda pandemi dönemi öncesinde artan kitleselliğe ve aşırılığa yönelik yerel halkın tepkiselliği sıkça tartışılagelmiş ve aşırı turizm bir sorun olarak kavramsallaştırılmıştır. Pandemi döneminde ise söz konusu kitlesel turizm hareketleri azalmış, bir anlamda doğa-insan ilişkisi doğanın lehine sınırlanarak aşırı turizme yönelik zorunlu-geçici bir çözüm ortaya çıkmıştır. Diğer yandan pandemi döneminde yaşanan zorunlu seyahat kısıtlamaları, yer değiştirmeye, farklı yerlere seyahat etmeye hem fiziksel hem de duygusal olarak ne kadar ihtiyaç olduğunu da göstermiş ve yakın gelecekte yeniden kitlesel turizm hareketlerinin artarak eski seviyelerine ulaşacağı, hatta geçeceği DTÖ tarafından da dile getirilmiştir (DTÖ, 2023). Dolayısıyla yakın zamanda yeniden aşırı turizme ilişkin tartışmaların artacağı açıktır. Bu noktada akla gelen ilk çözüm, sürdürülebilir turizmin ilkesel olarak aşırı turizme karşı duracağıdır. Ancak sürdürülebilir turizme getirilen eleştiriler göz önünde bulundurulduğunda ise sürdürülebilir turizmin ötesine geçebilecek bir paradigmaya ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır (Dwyer, 2017). Sürdürülebilir turizmin sahte bir yeşillenme yaratarak eko-etiketleme ile turizme rötuş yaptığı ve mevcut turizm paradigmasının devamlılığını sağladığı (Robinson, 2004), sürdürülebilir turizm gelişiminin belirsizlikler içerdiği ve hangi paydaşın rolünün tam olarak ne olacağının içselleştirilemediği (Sharpley, 2010), sürdürülebilir turizme ilişkin ortaya konulan teoriler ile gerçekleşen arasındaki uyumsuzluk, sürdürülebilirlik adı altında bu felsefeyi yansıtmayan uygulamaların artması (Sharpley, 2009) gibi nedenlerden dolayı sürdürülebilirliğin ötesine geçebilmenin ve yeni paradigma oluşturma gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Becken ve Kaur, 2021). Bu yeni paradigma ise sürdürülebilirliğin bir sonraki adımı olan rejeneratif yani yenileyici olarak tanımlanmaktadır (Ponce ve Villegas, 2022). Bu bağlamda yenilenme; zihinsel, fiziksel, duygusal, ruhsal, kültürel, sosyal, çevresel ve ekonomik boyutlar altında gerçekleşmekte ve sürdürülebilir turizme göre daha bütünsel bir bakışı içerisinde barındırmaktadır (Bellato vd., 2022).

Rejeneratif turizmin, turist motivasyonlarının temel özellikleri ile ne kadar örtüşmekte olduğu merak edilmektedir. Rejeneratif turizm, turizmin yerel topluluklar ve doğal çevre üzerinde olumlu bir etki oluşturmak için çeşitli yöntemleri kullanmaktadır. Bu yöntemler arasında yerel toplulukların turizm faaliyetlerine dahil olmalarını sağlama, yerel üretim ve tüketim kullanımını teşvik etme ve doğal çevre üzerinde olumsuz etkileri azaltmaya yönelik çalışmalar yer almaktadır. Rejeneratif turizm, turizmin yerel topluluklar üzerindeki olumlu etkisini arttırmak için yerel halkın turizm faaliyetlerine dahil olmasını teşvik etmektedir. Bu, yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımını arttırarak, bu tür faaliyetlerin yerel ekonomiye katkısını artırmakta ve yerel toplulukların turizm faaliyetlerinden yararlanmalarını sağlamaktadır. Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, yeni bir tema ve paradigma olan rejeneratif turizmin gerek yerel halk nezdinde gerekse diğer turizm paydaşları açısından ne anlamda içselleştirildiğinin belirlenmesi önemlidir. Diğer bir öneri ise sürdürülebilir turizm ile rejeneratif turizm arasındaki uygulama farklılıklarının belirlenmesidir. Böylelikle teori-pratik arasındaki yanılgılar ya da yanılsamalar daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır.

KAYNAKÇA

Ateljevic, I. (2020). Transforming the (tourism) world for good and (re)generating the potential 'new normal. *Tourism Geographies*, 22(3), 467–475.

Azzahra, N. ve Nugrahani, H. S. D. (2022). European Union's Role in Handling Overtourism (Case Study in Venice, Barcelona, and Santorini). In Advances in Civil Engineering Materials: Selected Articles from the International Conference on Architecture and Civil Engineering (ICACE2021) (pp. 287-293). Singapore: Springer Nature Singapore.

Becken, S. ve Kaur, J. (2021). Anchoring "tourism value" within a regenerative tourism paradigm–a government perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(1), 52-68.

Bellato, L., Frantzeskaki, N. ve Nygaard, C. A. (2022): Regenerative tourism: A conceptual framework leveraging theory and practice, *Tourism Geographies*, 1-21.

Benner, M. (2019). From overtourism to sustainability: A research agenda for qualitative tourism development in the Adriatic. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie= German Journal of Economic Geography*, *64*(2), 74-87.

Benner, M. (2020). Overcoming overtourism in Europe: Towards an institutional-behavioral research agenda. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie*, 64(2), 74-87.

Bourliataux-Lajoinie, S., Dosquet, F. ve del Olmo Arriaga, J. L. (2019). The dark side of digital technology to overtourism: the case of Barcelona. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 11(5), 582-593.

Butler, R. W. (2020). Overtourism and the tourism area life cycle. In: Séraphin, H., Gladkikh, T., Vo Thanh, T. (Eds.) *Overtourism: Causes, implications and solutions (ss. 76-94)*. Cham: Palgrave Macmillan.

Çakar, K., ve Uzut, S. (2020). Exploring the stakeholder's role in sustainable degrowth within the context of tourist destination governance: the case of Istanbul, Turkey. *Journal of Travel and Tourism Marketing*. 1-6.

Cambridge Dictionary. (2023). Regeneration https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/regeneration (Erişim tarihi: 21.02.2023)

Capocchi, A., Vallone, C., Pierotti, M. ve Amaduzzi, A. (2019). Overtourism: A literature review to assess implications and future perspectives. *Sustainability*, 11(12), 3303-3321.

Cave, J., ve Dredge, D. (2020). Regenerative tourism needs diverse economic practices. *Tourism Geographies*, 22(3), 503–511.

Cheer, J. M. (2020). Human flourishing, tourism transformation and COVID-19: a conceptual touchstone. *Tourism Geographies*, 22(3), 514–511.

CNNTravel. (2020). Venice to bring back entry fee for daytrippers to combat overtourism. https://edition.cnn.com/travel/article/venice-entry-fee-2022/index.html (Erişim tarihi: 22.02.2023).

Dodds, R. ve Butler, R. (2019). The phenomena of overtourism: A review. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 519-528.

DTÖ (2018). 'Overtourism'? – Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. 'Overtourism'? – Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions | World Tourism Organization (e-unwto.org) (Erişim tarihi: 20.02.2023).

DTÖ (2022). UN tourism news | Fitur 2022 edition. UN Tourism News | FITUR 2022 Edition (unwto.org) (Erişim tarihi: 28.02.2023).

DTÖ (2023). Impact Assessment of the Covid-19 Outbreak on International Tourism. https://www.unwto.org/impact-assessment-of-the-covid-19-outbreak-on-international-tourism (Erişim tarihi: 01.03.2023).

Duxbury, N., Bakas, F. E., Vinagre de Castro, T. ve Silva, S. (2020). Creative tourism development models towards sustainable and regenerative tourism. *Sustainability*, 13(1), 2.

Dwyer, L. (2017). Saluting while the ship sinks: the necessity for tourism paradigm change. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(1), 29-48.

Eckert, C., Zacher, D., Pechlaner, H., Namberger, P., ve Schmude, J. (2019). Strategies and measures directed towards overtourism: a perspective of European DMOs. *International Journal of Tourism Cities*, 5(4), 639-655.

Filep, S. (2014). Moving beyond subjective well-being: A tourism critique. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 38(2), 266-274.

Future of Tourism (2023). Guiding principles. https://www.futureoftourism.org/guiding-principles (Erişim tarihi: 22.02.2023).

Glusac, E. (2020). Move Over, Sustainable Travel. Regenerative Travel Has Arrived. www.nytimes.com/2020/08/27/travel/travel-future-coronavirus-sustainable.html (Erişim tarihi: 24.02.2023).

Goodwin, H. (2017). The challenge of overtourism. Responsible tourism partnership, 4, 1-19. Responsible Tourism Partnership Working Paper 4. October 2017 (millennium-destinations.com) (Erişim tarihi: 02.03.2023).

Goodwin, H. (2021). City destinations, overtourism and governance. *International Journal of Tourism Cities*, *7*(4), 916-921.

Hes, D., ve Coenen, L. (2018). Regenerative development and transitions thinking. In D. Hes & J. Bush (Eds.), *Enabling eco-cities: Defining, planning, and creating a thriving future* (pp. 9–20). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-10-7320-5_2

Insch, A. (2020). The challenges of over-tourism facing New Zealand: Risks and responses. *Journal of Destination Marketing & Management*, 15, 100378.

Joe, T. (2020). Regenerative Travel: Begin Enriching Ecosystems While You Travel. https://thedope.news/regenerative-travel-begin-enriching-ecosystems-while-you-travel/ (Erişim tarihi: 01.03.2023)

Koens, K., Postma, A. ve Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, 10(12), 4384-4399.

Leave No Trace. (2023). The 7 Principles. https://lnt.org/why/7-principles/ (Erişim tarihi: 20.02.2023)

Mihalic, T. ve Kuščer, K. (2022). Can overtourism be managed? Destination management factors affecting residents' irritation and quality of life. *Tourism Review*, 77(1), 16-34.

Milano, C., Novelli, M. ve Cheer, M.J. (2019). Overtourism and tourismphobia: a journey through four decades of tourism development, planning and local concerns. *Tourism Planning and Development*, 6(4), 353–357.

Nepal, R. ve Nepal, S. K. (2021). Managing overtourism through economic taxation: Policy lessons from five countries. *Tourism Geographies*, 23(5-6), 1094-1115.

Norton, B. G. (2005). *Sustainability: A philosophy of adaptive ecosystem management*. Chicago, USA: University of Chicago Press.

Owen, C. (2007a). Regenerative tourism-re-placing the design of ecotourism facilities. *The International Journal of Environmental, Cultural, Economic and Social Sustainability*, 3(2), 175-181.

Owen, C. (2007b). Regenerative tourism: A Case Study of the Resort Town Yulara. *Open House International*, 32(4).

Perkumienė, D. ve Pranskūnienė, R. (2019). Overtourism: Between the right to travel and residents' rights. *Sustainability*, *11*(7), 2138.

Pollock, A. (2012). Conscious Travel: Signposts towards a new model for tourism. *2nd UNWTO Ethics and Tourism Congress.*

Pollock, A. (2019). Regenerative tourism. https://www.connectle.com/connectle-series/2019/regenerative-tourism (Erişim tarihi: 20.02.2023)

Regenerative Travel. (2023). https://www.regenerativetravel.com/ (Erişim tarihi: 20.02.2023)

Remenyik, B., Barcza, A., Csapó, J., Szabó, B., Fodor, G. ve Dávid, L. D. (2021). Overtourism in Budapest: Analysis of spatial process and suggested solutions. *Regional Statistics*, 11(3), 179-197.

Tiaki Care. (2018). Tiaki care for New Zealand. https://www.newzealand.com/uk/feature/tiaki-care-for-new-zealand/ (Erişim tarihi: 21.02.2023)

Volo, S. (2020). Overtourism: Definitions, enablers, impacts and managerial challenges. In: Séraphin, H., Gladkikh, T., Vo Thanh, T. (Eds.) *Overtourism: Causes, implications and solutions (ss. 11-26)*. Cham: Palgrave Macmillan.

Zacher, D., Pechlaner, H. ve Olbrich, N. (2019). Strategy is the art of combining short-and long-term measures: Empirical evidence on overtourism from European cities and regions. In Overtourism (pp. 25-42). London: Routledge.

Żemła, M. ve Szromek, A. R. (2021). Influence of the residents' perception of overtourism on the selection of innovative anti-overtourism solutions. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 7(3), 202.

Ponce, R. G. ve Villegas, J. P. (2022). Beyond sustainability: Positioning regenerative futures in a Philippine State University. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 13(2), 5-12.

Robinson, J. (2004). Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*, 48(4), 369-384.

Sharpley, R. (2009). *Tourism development and the environment: Beyond sustainablity*. London: Cromwell Press Group.

Sharpley, R. (2010). The myth of sustainable tourism. *CSD Working Papers Series 2009/2010*, 4, 1-14.